RUDÉ PRÁVO, 24. ledna 1969, str. 2. 5/30/XII

Tiskaři Rudého práva odpovídají

K DISKUSNÍMU PŘÍSPĚVKU SOUDRUHA INNEMANNA

Celozávodní výbor KSČ a ZV ROH Tiskových podniků KSČ Praha považují za nutné reagovat na některé pasáže diskusního vystoupení soudruha Innemanna na letošním lednovém plénu ÚV KSČ, jehož část byla otištěna v deníku Rudé právo 21. 1. t. r. a kde mimo jiné říká: »Praktiky nátlakových skupin mění a přizpůsobují svou tvář a taktiku, ale nijak nemění své cíle.«

V souvislosti s tím dále hovoří o týdeníku Tribuna: »A jak vůbec je zajištěna další periodicita Tribuny? To každé číslo, když v něm budou některé polemické materiály, které se někomu nebudou hodit, bude projednávat tajemník českého byra s pracovníky tiskárny?«

Náš názor na tuto část příspěvku s. Innemanna je shrnut ve stanovisku, které jsme poskytli ČTK a v němž uvádíme: »Nešlo o odmítnutí vyrábět časopis, jehož koncepci schválilo byro ÚV KSČ a s kterou jsme byli seznámeni na aktivu tajemníkem byra soudruhem Kozlem. Měli jsme a máme výhrady k několika článkům, protože — jak se domníváme — jejich obsah nebyl v souladu s obecným názorem na upevnění jednoty strany a potřebný klid v našem státě. Bylo to potvrzeno i pověřenými pracovníky byra, kteří uvedené články nedoporučovali k tisku. Odmítáme tvrzení, že svým postojem provádíme nátlak a tím bráníme projevům názorových rozdílů.

Neupíráme členům a kandidátům ústředního výboru právo říci svůj názor. V žádném případě nám však nebude lhostejné, bude-li nás a naši práci někdo označovat za jakousi nátlakovou skupinu; my neznámkujeme, ale také se nenecháme známkovat.

Dost dlouho jsme své stanovisko k 1. číslu Tribuny pokládali za vnitrostranickou záležitost. Veřejný problém se z Tribuny udělal bez našeho přičinění. Dnes je to problém, který přerostl rámec naší organizace. Proto jsme považovali za nutné informovat o svém stanovisku širší veřejnost i s. Innemanna.

A pokud někdo vznáší otázku, komu patří Tiskové podniky KSČ, pak tedy říkáme jasně, že Komunistické straně Československa, jak je to obsaženo v samotném názvu. Patří-li tedy straně, chceme, aby straně sloužily, a ne ji poškozovaly.

RUDÉ PRÁVO, 24. ledna 1969, str. 2.

V PROCESU S BÝVALÝMI PŘÍSLUŠNÍKY STB

hlavní líčení odročeno

PRAHA 23. ledna (tos) — Čtení listinného materiálu bylo charakteristickým rysem několika posledních dnů jednání Vyššího vojenského soudu Příbram ve věci sedmi obžalovaných — bývalých příslušníků Státní bezpečnosti. Čtvrteční průběh jednání v soudní síni obvodového vojenského soudu v Praze na Pankráci měl jiný ráz.

Po konstatování písemných dokumentů z osobního spisu B. Vávry vystoupil obžalovaný M. Pich-Tůma již potřetí od zahájení procesu s obsáhlejším prohlášením. Uvedl, že soud, který jej již dříve odsoudil, mu kladl za vinu čtyři trestné činy — vraždu, sabotáž, provokace a gestapácké metody. K tomu, aby byl odsouzen, byly pak použity všechny prostředky i mučení i falešné výpovědi, motivované kariérismem nebo hloupostí. Pak podrobně popsal, jak došlo k zatčení v roce 1968 a že podobně jako v letech padesátých neměl v cele dostatek kyslíku, ani odpovídající právní ochranu. Jednání vyšetřovací skupiny označil za porušování socialistické zákonnosti a zmínil se i o rodinných aspektech svého případu: Uvedl také, že k tomuto procesu po dvaceti letech muselo dojít na politický nátlak a že ho chápe jako odplatu domácího nepřítele ve spojení s nepřítelem zahraničním.

Na přímý dotaz vyššího vojenského prokurátora ppik. dr. O. Vajnlicha, aby blíže specifikoval toho vnitřního nepřítele, odpověděl, že to se jednou zjistí.

Poté předseda senátu ppik. dr. M. Pospíšil uvedl, že výpověď obžalovaného může vyvolat dojem, že senát je proti němu zaujat nebo že jeho složení bylo někým určeno záměrně a že tedy k jeho práci by bylo možno mít nedůvěru. Vyzval M. Picha-Tůmu, aby v takovém případě uvedl nějaké konkrétní poznatky. Obžalovaný odpověděl, že vůči soudu nemá námitky, ale že je v pochybnostech, pokud jde o akci prokuratury při jeho posledním zatčení.

V průběhu dalšího jednání senát znovu prošel doposud uplatněné návrhy na výslech svědků a na žádost obhájců je doplnil o další. V současném stadiu musí soud rozhodnout ještě o více než šedesáti návrzích. Hlavní líčení pak bylo odročeno na neurčito. O jeho dalším průběhu vás budeme opět informovat.

MLADÁ FRONTA, 22. ledna 1969, str. 1. a 2. 6/30/XII

SVÁR CITU A ROZUMU

O začarovaném kruhu jsme si jako děti čítávali v pohádkách. Zlá síla v něm držela magickým kouzlem hodnou a krásnou princeznu nebo stejně hodného a krásného prince. Až do doby, kdy dobro a chytrost zvítězily a kruh prorazily.

Naše dnešní situace nemá zhola nic společného se světem pohádek. A přece mnohým z nás připadá, že jsme se ocitli v začarovaném kruhu, z něhož není východisko. Víme, co chceme, máme jasné představy o životě v naší zemi... Zejména mladí lidé nechtějí o krásném životě jen snít, chtějí učinit vše, aby se uskutečnil. A to co nejdříve. Mládí je přirozeně nedočkavé. V loňském létě bylo zhaveno naráz mnoho iluzí. Stejně naráz se chce zbavit svých deziluzí, vyřešit všechny rozpory, překročit překážky, které nám brání v rychlé realizaci politiky nastoupené v lednu. Mladí lidé mají obavu, abychom se od této politiky nevzdalovali nebo se jí dokonce postupně nevzdali. A když se jim nedostává uspokojivých odpovědí a záruk na řešení klíčových otázek, pochybují nebo dokonce ztrácejí důvěru v konání dospělých — jeví se jim jako opatrnické. Hledají pak vlastní cestu, kladou požadavky, přistupují k činům. Rozhodně však nechtějí svojí nezdolnou a houževnatou snahou dnešní situaci ještě víc komplikovat.

Nechtěl to především Jan Palach, který zcela vědomě a s politickým záměrem přinesl své vlasti to největší oběť. Svým činem zavázal každého, kdo má jen trochu svědomí, aby neustoupil od politického boje za demokratická práva v naší zemi, aby se nesmířil s nespravedlností a bezprávím, aby nezlhostejněl, naopak, aby dal vše dobré, co v něm je, plně do služeb lidského lednového kursu. A není možné nevěřit upřímnosti statisíců našich občanů, z nichž jsou odhodláni splnit Janův odkaz. Vše lidské může vyrůst jen z důvěry v lidi. Nepodezřívejme se tedy navzájem, že zítra či za měsíc na své dnešní rozhodnutí zapomeneme. Už jen tímto podezřením bychom velikost Janova skutku snižovali. Vyburcoval naše svědomí natolik, že nepotřebujeme dalších obdobných pobídek. Nikdo, kdo si říká člověk, nepotřebuje ještě jednu takovou strašlivou lekci. Další, ať už se o ni pokusí či hodlá pokusit kdokoliv, je zbytečná. Jen ochudí řady lidí...

Víme, co chceme, máme jasné představy o životě v naší zemi. Víme, jak to vypadalo před lednem, prožili jsme těch několik krásných měsíců po něm. Ale leden nepřišel naráz, ale postupně, mravenčím úsilím, krok za krokem. Mnozí z nás už ani nedoufali, že přece jen přijde. Ani tentokrát se nemohlo jít přímočarou cestou, i když celková zahraniční situace a vnější tlaky byly rozhodně příznivější než dnes, ale postupným probojovávánim nových pohledů, myšlenek, obtížným poodhalováním administrativních metod, bezpráví a křivd...

Chceme-li splnit — a není pochyb, že chceme — sliby dané Janu Palachovi, musíme počítat s podmínkami a možnostmi našeho státu v dnešní době. V době, do níž je každý z nás chtě nechtě zasazen, a která je skutečně nesmírně složitá a těžká. Pro každého z nás a zejména pro naši státní a politickou reprezentaci. Ponévadž ta nese plnou odpovědnost za osud nás všech.

Situace je o to složitější, že mnohá zásadní řešení nezávisí pouze na nás a na přáních, tužbách a snahách naprosté většiny národa i jeho vedení. Úzce souvisí s naším místem v mezinárodní konstelaci. Tak například o správnosti požadavku, aby byla zrušena cenzura, se nemusíme vzájemně přesvědčovat. Z hlediska vnějších faktorů je však zcela jasné, že o jeho realizaci se nerozhoduje pouze u nás. Podobně je tomu s otázkou voleb, XIV. sjezdu KSČ, s vydáváním ilegálních Zpráv atd. Tuto skutečnost nelze přehlížet. A kdybychom ji přece jen opomenuli, pak bychom se mohli s poledovou cestou jedině a nadobro rozloučit. To však neznamená, že by se mělo od lidí vyžadovat, aby takové požadavky vůbec nevyslovovali, či se jich vzdali, naopak nesmějí je ztratit ze zřetele. Není však skutečně reálné termínovat jejich splnění na dny či týdny.

Z našeho začarovaného kruhu opravdu nevede — ať je nám to příjemné, či nikoliv — jiná cesta, než jakou naznačují naši hlavní představitelé, jimž důvěřujeme: klid, rozvaha, rozum, moudrá angažovanost a značná dávka trpělivosti. Jsou ovšem chvíle, kdy rozum těžko vítězí nad citem. To v těchto dnech snad pocítil každý z nás. Ale...

Jedno východisko ze začarovaného kruhu je rozum. A musí nastoupit i tam, kde by měl z lidského hlediska hovořit pouze cit. I v tom je naše doba skutečně těžká.

DRAHUŠE PETRÝDESOVÁ

MLADÁ FRONTA, 23. ledna 1969, str. 1. a 2. 7/30/XII

KDYŽ VÍM PROČ...

Minulý čtvrtek se upálil náš kolega Jan Palach. Po chladném racionálním uvažování přistoupil k politickému protestu, protože viděl kolem sebe lež, pokrytectví i nastupující beznaděj. Dal sám sebe za myšlenku. V historii lidstva nebyl první, jen forma jeho činu je v Evropě krajně neobvyklá. Splnila však svůj účel a jsem nesmírně rád, že se to Jan Palach dozvěděl dříve, než nás opustil. Téměř ve všech rezolucích, dopisech a ohlasech na jeho skutek se zdůrazňuje, že Jan vyburcoval svědomí národa — asi se tím myslí svědomí statisíců jednotlivců. Teď záleží na nás, co se svým probuzeným svědomím uděláme.

Musíme dokázat, že měl Jan pravdu, když napsal v jednom ze svých posledních dopisů: „Věřím, že dalšího světla už nebude třeba." Jemu a především jeho neznámým přátelům to dokážeme jen jediným způsobem — upřímnými a pravdivými činy.

Vím, že reakcí na Palachovo vysoce morální poselství může být a již je mnoho. A různých. Jsou lidé, kteří formu i obsah jeho činu odsuzují. Někteří odsuzují jen jeho formu. Jiní se domnívají, že dobrovolně ustoupil z boje. Další si myslí, že jeho požadavky jsou přemrštěné, nebo naopak, že jsou jen nepatrnou částí toho, co všichni chceme a potřebujeme. A jsou nakonec bohužel i lidé, kteří se ho snaží napodobit. Ani jedni, ani druzí ho nepochopili.

Jan Palach bojuje svým činem, svým postojem, svou morálkou i po své smrti. A bude bojovat. Je příslušníkem generace, která se neumí smiřovat s prohrou bez boje a která nebyla svými otci seznámena s normálními zbraněmi, natož jak s nimi zacházet. A proto volí často neobvyklé formy, neobvyklé politické prostředky. Jan Palach protestoval smrtí, je to jeho individuální východisko a my nemáme nejmenší právo ho za to kritizovat. Sám se upřímně přiznám, že ho obdivuji, jeho sílu a odvahu. Nemám jí tolik a jsem natolik sobcem, že bych se chtěl jednou dožít šťastné společnosti, anebo se o to alespoň pokusit. Se stejnou rozhodností a nebojácností, s jakou jednal Jan Palach, bychom se o to měli pokusit všichni. Jen tak budeme plnit jeho odkaz. Dnes nám však naopak hrozí nebezpečí, že si jeho čin necháme znehodnotit. Že ho budeme spojovat s nespojitelným. Že budeme jeho výzvu ke smysluplnému životu, jeho protest proti pouhé existenci, proti degradaci občana na manipulovatelný objekt klást na jednu rovinu vedle herostratů, kteří se chtějí vzdát a odejít pod tíhou osobního života tak jako tak. Napodobují formu Palachova činu, aby svůj útěk zastřeli politickou rouškou a alespoň tímto způsobem se postavili tam, kam svým životem nedorostli. Ať již jsou motivy jejich počínání jakékoliv, nelze je chápat jinak, než jako znevažování životního kreda i smrti Jana Palacha. A to bychom neměli dopustit. Každý člověk má právo naložit se svým životem podle své svobodné vůle, ale nelze nerozlišovat... Ač je to tvrdé, tak si i toto musíme pravdivě a otevřeně před Janovou památkou říci.

Palachovým kolegům, kteří se rozhodli následovat nejen formu, ale i obsah jeho činu, musíme svým jednáním dokázat, že potřebujeme pomoc jejich živých mozků a rukou, že jejich smrti již není třeba. V očích normálního mladého člověka nejsou jeho dva požadavky (které jsme přijali za své) přemrštěné a postavíme-li vedle nich cenu, již za ně dal, je pravděpodobné, že skupina dobrovolníků chtěla tyto požadavky postupně zvyšovat. Problémem je otázka času, ve kterém je lze uskutečnit. Z mnoha stran dnes slyšíme, že my, studenti, nechceme pochopit, co je a co není možné, že neumíme a nechceme respektovat tzv. realitu. To je zjednodušený pohled. My totiž nevíme, co to ta realita vlastně je. Nikdo dosud nevymezil hranice možného a nemožného. A když neznáme ani tyto hranice, můžeme se domnívat, že není snaha plně využít alespoň toho prostoru, jejž vymezují. Kde tyto hranice jsou, mohou odpovědně říci jen nejvyšší orgány. Studenti či novináři se o nich mohou jen dohadovat. Nebylo by lepší otevřeně vysvětlit — což zatím vláda neučinila — proč nelze splnit požadavky Jana Palacha? A jasně odpovědět, zda jsou nereálné vůbec, nebo se jen nedají splnit okamžitě a proč? Co vědí normální občané například o práci Úřadu pro tisk a informace, o jeho poslání a důvodech vzniku? Lidé snesou pravdu, ať je jakákoliv. Kdyby znali důvody určitých cenzorních opatření, kdyby věděli, za jak dlouho bude opět zabezpečena svoboda slova, snad by pochopili. Náš národ se vždy uměl ukáznit, odříkat se, když věděl proč. I my, studenti, chceme znát pravdu, ať je jakkoli těžká. Pravda přece nezabíjí. Za dosavadní situace jsme odkázáni zkoušet, kde je hranice našich možností a jak široký máme prostor k životu, místo toho, abychom věnovali svou energii na jejich rozšiřování. V této snaze vidíme smysl našeho úsilí. Za nejvyšší hodnotu nepovažujeme život jakýkoli, ale takový, jehož cílem je vytvořit společnost, v níž se lidé mohou svobodně realizovat, v níž si sami budou vládnout. Jen taková společnost může být šťastná, jen taková společnost nebude potřebovat dalších Janů Palachů.

JAN KAVAN

DOBA, č.1/69, 9. ledna 1969, str. 18. - 23. 8/30/XII

co s republikou?

VÁCLAV KOTEK

Tuto otázku si klademe dnes snad všichni.

Jak dál pokračovat v tom, co jsme zahájili v loňském československém Lednu?

Jsme schopni krizi společnosti překonat? A jakými cestami — politickými, nebo ekonomickými?

V čem tkví podstata krize? A kde jsou zálohy nových možností a perspektiv?

Otázku jsme si položili i v redakci.

A poznali jsme, že nezbývá, než odpovědi znovu a znovu hledat.

Najdeme snad ještě dost příležitostí zkoumat, co jsme ve strhujících událostech posledních let a měsíců získali a co ztratili. A bude čas hledat všechny síly, které nás přivedly k československému Lednu. Vyřkli jsme ostatně mnohý soud; ale jedno je, myslím si, dnes už mimo jakoukoli pochybnost: mezi hlavní dramaturgy umocněného společenského rozmachu musíme započíst nejprve instinktivně tušený a nakonec hořce potvrzený poznatek, kolik jsme zůstali dlužni tomu, nač jsme si kdysi troufali.

Paradoxy jsou prý kořením doby. V našem případě však byly kořením až příliš ostrým. Zapřísahali nás zlatýma rukama, tradiční pracovitostí a vzdělaností — a ve skutečnosti nás tupili. Paradox mezi počátečními možnostmi a nesmlouvavou přítomností bral dech. Trpký pocit, že pokulháváme za horizontem lidských výbojů, svazoval ruce. Pokořující vědomí, že máme žít jen proto, abychom reprodukovali, že pracujeme, jen abychom pracovali, že stále hlouběji a hlouběji zapadáme do bažin průměru a podprůměru, to vědomí dohánělo k zoufalství.

A s touto zkušeností žijeme dál. Znovu a znovu si připomínám Dostojevského myšlenku — kdyby chtěl někdo člověka co nejvíce ponížit a potupit, pak by stačilo, aby dal práci ráz neužitečnosti a zbytečnosti. Stále více jsem přesvědčen, že to platí pro člověka nejen jako jednotlivce, ale i pro národ jako celek.

Ejhle — ekonomika

Není dáno ani společnosti, aby přeskočila svůj stín. Dlouhá léta jsme byli vláčeni kampaněmi, učeni světu rozporcovanému do škatulek a přikováváni k hlavnímu článku řetězu; a máme co dělat, abychom do podobných plytkostí znovu nevklouzli. Stačí číst a poslouchat. A opět ekonomikal — píšeme a řečníme. Konečně, konečně po nepřehledných politických diskusích a událostech obracíme zájem k něčemu konkrétnímu, k hospodářství a práci. A máme pochopit — hlavní článek je tu, jen jej vzít a nastane opět doba klidná, doba přešťastná . . .

Ale ponechme ekonomice, co její jest. Zvláště ekonomice československé. Počátkem šedesátých let v ní víc než povážlivě zapraštělo a nabubřelé fráze o brzkém a nekonečném růstu hospodářského blahobytu byly přes noc ty tam. Otřes byl hlubší, než se zdálo nebo chtělo přiznat. Ukázal na nevhodnost zvolené koncepce hospodářského rozvoje a na naprosto nevyhovující, byť koncepci adekvátní způsoby řízení. Nezůstalo ani při tom. Metody řízení tvoří nedílnou součást politického systému — a muselo se tedy prstem ukázat právě na tento systém, na jeho deformace, které udržovaly při životě přežilé způsoby řízení. Socialistická demokracie nebyla včas rozšiřována, metody revoluční diktatury se zvrhávaly v byrokratismus a vyvstaly jako překážka vývoje všech úseků společenského a lidského života.

Ekonomika se stala náhle prubířským kamenem politického systému. Vleklá politická a společenská krize přerostla v krizi hospodářskou. Na tento stav odpověděla ekonomika první svým návrhem hospodářské reformy. A zůstane skutečností, že reforma byla a může být východiskem k hluboké společenské reformě vůbec. Ne ovšem přes krátká spojení, podle nichž řešením ekonomiky dospějeme zcela automaticky k nápravě společenských a politických defektů. Ale neobstojí ani druhý extrém, který pohlíží na hospodářské problémy přezíravě.

Laxnost v ekonomice

si ostatně dovolit ani nemůžeme. Jistě, za dvě desetiletí se všelicos udělalo a změnilo. V letech 1948—67 vzrostly investice do národního hospodářství víc než pětkrát, národní důchod se zvýšil téměř čtyřikrát a výroba na jednoho obyvatele asi třikrát. Ale výsledek? Jestliže použijeme náročnějších a zcela oprávněných kritérií platných dnes ve světě, pak máme do spánku na vavřínech daleko. Zjistíme, že úspěchy jsou relativní. Dosáhli jsme jich totiž na úkor oblastí, které rozhodují o pracovní schopnosti a kulturním i morálním bohatství obyvatelstva; oslabili jsme nebo téměř utlumili motivaci k tvořivé práci a podporovali tendence k průměru v kvalifikaci, vzdělání a pracovní činnosti. Administrativními a byrokratickými metodami řízení jsme téměř zničili ekonomické fungování hospodářství a zasévali lhostejnost, neodpovědnost a nekázeň. A k tomu všemu jsme ochuzovali tak významné hospodářské úseky, jako je infrastruktura, třetí sektor aj.

Z této pyramidy se nám podařilo odvalit zatím jen několik oblázků. Ekonomická reforma, která chce obnovit ekonomické prostředky a funkci hospodářství, nedostala se z nesmělých počátků — navíc deformovaných. A jestliže máme k dispozici pouze roční hospodářský plán a výhled, pak jen sami dokazujeme, že v ekonomice přešlapujeme dodnes na místě. Proto je hospodářský rozvoj tak aktuální. Je pro nás zároveň i otázkou ekonomických možností a samé existence socialismu — a nezbývá než hledat odpověď.

Pohled na skutečnost, na hospodářskou zaostalost a nevyužití toho, co jsme měli k dispozici, není jistě příjemný. Ale stagnaci nebo krizi nepřekonáme nějakou úsměvnou retuší, za níž by se politický systém s naléhavě nutnou reformou skryl. Mluvíme dnes například o růstu životní úrovně. Nic proti tomu, ovšem jak vysvětlit rozpaky mnoha československých ekonomů a jejich názory, že podobná tvrzení nejsou solidní: stát nemá v rukou nástroje, kterými by reguloval cenový vývoj; kdo zaručí, že ceny neporostou? Co potom, až výsledek nebude takový jako předpoklad? Je snad proto na místě připomenout slova z Akčního programu KSČ (duben 1968) odsuzující praxi, kdy »pracujícím se dávaly iluzorní sliby«. Těžko plněný závazek může vést k tomu, že se vezmou prostředky z jiných oblastí — a řešení stagnace se jenom znovu oddálí. Je už dnes veřejným tajemstvím, že se nevyhneme ani některým nepopulárním hospodářským opatřením. Ta však je schopna provést jen politická moc těšící se důvěře a podpoře. A nejen to. Přesvědčili jsme se přece víc než názorně, že nelze natrvalo obětovat hospodářskou a společenskou efektivnost politickým prioritám tehdy, kdy politické priority tuto efektivnost oslabují. Politická moc se tak vydává v nebezpečí, že sama sebe rozloží a ztratí nakonec svou ekonomickou i společenskou základnu.

Tvrdí se, že budoucnost je nadějná pouze natolik, nakolik dokáže být přítomnost upřímná, nesmlouvavá a kritická. Buďme tedy kritičtí a upřímní.

1. Plán prvních pětiletek přidělo val 65 až 70 % investic těžkému průmyslu. Koloběh se roztočil naplno. Zvyšovala se těžba málo kvalitních a těžko dostupných surovin, rostl dovoz ze zahraničí. Stoupaly nároky na energetiku, stavěly se nové a nové elektrárny, které polykaly stále více nepříliš vhodného paliva. Těžba a metalurgie dostaly prim. Hutě se rozrůstaly a v honbě za množstvím vytavené oceli a surového železa ztratily zájem o výrobu ušlechtilých materiálů. To ovlivnilo i strojírenství — stále víc se přimykalo k nejpřístupnějším domácím surovinám a vytvářelo z ne vždy kvalitních materiálů výrobky, které nejsou opět vždy nejvhodnější či nejžádanější v mezinárodním obchodě a kooperaci. Vše ostatní muselo jít stranou — krajina, život lidí stejně jako vhodná hospodářská struktura. Ke slovu i k podílu na investicích se jen skoupě dostaly lehký a spotřební průmysl, elektronika a chemie, doprava a celá škála dalších oblastí a oborů.

Všichni to dobře známe — říkalo a říká se tomu železná nebo ocelová koncepce. Svou nevhodnost už stačila prokázat a vyvolala nejednu diskusi stejně jako mnoho projevů o nutnosti koncepci i strukturu hospodářství změnit. A protože se o »strukturálních změnách« hovoří už nějaký ten rok, osmělil jsem se a zeptal řady povolaných ekonomů a národohospodářů, jak si další vývoj představují.

Odpovědi jsou pozoruhodné. Někteří jsou přesvědčeni, že nemáme právo ani důvod metalurgickou výrobu zvyšovat, jiní naopak na ni sázejí. Další jsou opatrnější — vzniklou strukturu nemůžeme hned opustit, nejde všechno tak rychle, jak se na počátku zdálo; a nesmíme upadnout do druhého extrému a orientovat se zas jen na spotřební průmysl. A odpověď nejčastější: metalurgii potřebujeme, ne ovšem v dosavadním složení a s dnešním sortimentem výrobků. Je základem strojírenství, a to by nemělo být pro nás nevýhodné. Například kompletní investiční celky se obvykle dobře platí a státy s podobnou strojírenskou výrobou se topí v devizách. Ovšem při kvalitě našich výrobků a výrobních cenách? A nemáme elektroniku, nejsme na světové technologické úrovni. V každém případě si musíme nejprve říci, co vlastně chceme dělat...

Odpověď jsem nenašel. To, co jsem slyšel, vyjadřuje rozpaky nad plány, které se několik let rozpracovávaly, i ztrátu schopnosti rychle reagovat na hospodářské změny doma a ve světě. Dokazuje koneckonců jen naši situaci — průměrná doba obměny výrobních programů se u nás pohybuje mezi patnácti až sedmnácti roky, v zahraničí však mezi sedmi až pěti.

2. V roce 1948 se československé velkoobchodní ceny pohybovaly přibližně na světové úrovni a také kvalita výrobků byla v podstatě srovnatelná. O čtrnáct let později vzrostly ceny na více než dvojnásobek, přičemž kvalita značně poklesla. Bývalá Státní komise pro techniku prověřila před časem asi dvacet procent výrobků hutního a chemického průmyslu a těžkého a všeobecného strojírenství. Výsledek?

Světové úrovně dosahuje třicet procent výrobků

Dalších třicet procent je pod touto úrovní a plných čtyřicet procent zcela technicky zastaralo (přičemž zlé jazyky tvrdí, že prověrka byla ještě velice mírná). Ale nejde jen o výrobky: v letech 1960—1963 jsme uváděli do provozu 295 podniků a průmyslových staveb; čtyřicet procent z nich nedosáhlo projektovaných provozních ukazatelů — které samy navíc od začátku nedosahovaly ani zdaleka špičkové světové úrovně.

Ve výčtu bych mohl pokračovat, ale nekupím tyto údaje proto, abych podal co nejčernější obraz. Přesto je nutné si tato fakta připomenout — jsou klíčem ke kořenům naší stagnace. Vynakládali jsme přece do průmyslu obrovské prostředky, převedli jsme asi milión pracovníků ze zemědělství do průmyslu a získali jsme smutný světový primát v zaměstnanosti žen.

Ovšem to všechno v době, kdy se svět začal měnit a přicházel na chuť novým postupům. Ještě na začátku století určovaly růst ekonomiky asi ze sedmdesáti procent extenzivní fakto-

Kilogramové ceny dosahované na trzích vyspělých kapitalistických států v roce 1963 (materiál ministerstva techniky)

Odvětví (vývoz)	Kčs/kg			
	ČSSR	Belgie	Holandsko	Rakousko
Strojírenství	6,78	11,38	19,15	11,74
Režné bavlněné tkaniny	16,48	9,68	9,25	12,40
Zušlechtěné bavl. tkan.	14,11	17,64	21,38	29,66
Oděvy	31,70	64,90	64,90	86,40
Obuv	11,30	20,88	21,02	17,21
Sklo	1,0	1,49	0,69	1,33
Skleněné nádobí	6,34	7,13	3,67	12,10
	ČSSR	NSR	Francie	Rakousko
Bižutérie	58,0	85,90	81,20	97,20
	ČSSR	Japonsko	NDR	Anglie
Žáruvzdorné materiály	0,53	0,78	—	0,65
Porcelán	3,0	3,62	4,42	0,65
	ČSSR	NSR	Itálie	Belgie
Obkladačky	0,95	1,44	1,28	1,41
Dlaždice	1,04	0,46	0,79	0,53
	ČSSR	Belgie	Holandsko	Itálie
Nábytek	3,24	6,34	7,20	10,50

Srovnání polovodičových stavebních prvků (v kusech na 100 obyvatel)

Země	1955 počet	1960 počet	1965 počet	1966 počet
USA	87	198	816	939
Japonsko	43	221	629	719
ČSSR	3	13	60	71

(Srovnání pouze kvantitativní, nezahrnuje šíři sortimentu a dosahované parametry)

Elektrotechnický průmysl v ČSSR a ve vyspělých kapitalistických státech

Země	Index růstu 1950	1955	1960	1964
Japonsko	100	185	391	623
Itálie	100	140	180	245
Francie	100	125	146	200
NSR	100	128	156	174
Belgie	100	113	125	157
Anglie	100	114	127	147
USA	100	105	110	128
ČSSR	100	100	100	128

V ČSSR je podíl elektrotechnických oborů na strojírenské výrobě nízký — dosahuje asi 12 %, v průmyslově vyspělých zemích se nyní pohybuje kolem 30 %.

ry — investice do výroby, rozšiřování sítě továren, počet zaměstnanců atd. V posledních desetiletích se však poměr obrátil a nejrychleji rostoucí ekonomiky západních zemí podněcují ze sedmdesáti procent naopak faktory intenzivní — věda a z ní vzniklá technika, racionalizace, organizace, řízení, kvalifikace atd.

Po pětačtyřicátém a zejména osmačtyřicátém roce jsme se pustili do bezpochyby tehdy nutné rozsáhlé industrializace. A zapadli jsme do ní až po uši. Celý její postup, metody a mechanismus včetně společenských, politických i kulturních důsledků a vazeb jsme však nakonec povýšili na jedinou platnou pravdu. A neopustili jsme ji ještě dlouho potom, kdy život společnosti i každého jejího jednotlivce je stále více spojován s vědou a moderní technikou. Výrazem toho jsou přežilé postupy v rozvoji hospodářství a považlivá technická zaostalost výroby — a nakonec i společenského systému samého. Výrazem toho je skutečnost, že jsme dodnes důkladně neanalyzovali význam techniky v rozvoji průmyslu — ekonomie nám tento pohled dluží. Už proto je tvorba podnětů pro rychlý a skutečně efektivní technický pokrok nejslabší částí ekonomické reformy.

Neuspěl jsem ani při hledání odpovědi na druhou otázku: jasná, pevná státní technická politika, jakou mají snad všechny pokročilé země, u nás chybí a nejsme stále ještě rozhodnuti, co máme dělat.

3. Výrazem technické zaostalosti je i skutečnost, že dominantní postavou našeho průmyslu je stále dělník, který těžce fyzicky pracuje. Rukodělných dělníků, pracujících bez nástrojů nebo pouze s ručním nástrojem, je víc než padesát procent. Obdobná a většinou horší je situace ve stavebnictví a zemědělství — a primitivní práce převládá i v administrativě.

Vědu a její vliv na výrobu a společnost nepředstavuje jen moderní technika. Patří sem i organizace, ale také, a neustále s větším důrazem, i vzdělání, kvalifikace — tvůrčí lidská činnost. A samozřejmě i věda sama. Zdroje, kterých bychom mohli využít, vcelku máme. V padesátých letech jsme vytvořili dříve neexistující síť vědeckých a výzkumných ústavů. Zmnožila se struktura škol a skupina duševních pracovníků se zvětšuje rychleji než počet obyvatelstva i celkový počet pracujících v národním hospodářství. I tady je ovšem mnohé, nad čím je nutné uvažovat. Stačí například pohled do statistik: křivka znázorňující růst kategorie humanitní inteligence se značně opožďuje za celkovým růstem duševních pracovníků (v roce 1964 tvořili odborníci společenských věd jen pětinu všech pracovníků ČSAV a vysokých škol).

Nepřipomínám tato fakta jen proto, abych uváděl dávno známé skutečnosti. V posledních letech jsme se předháněli ve frázích o mimořádném ekonomickém i společenském významu vědy, techniky a vzdělání. Ovšem zůstali jsme daleko za slovy, protože opravdový hospodářský a společenský význam jsme těmto kategoriím stejně nedali. A chybí zřejmě představa do budoucna — dodnes například neskončily diskuse dvou táborů, z nichž jeden tvrdí, že máme inteligence přebytek a mohli bychom školství alespoň na čas omezovat.

A nejde jen o počty. Dosud rozpačitě stojíme nad problémem,

jak podpořit zájem o kvalifikaci a odbornost?

Jak vzdělání a znalosti uplatnit v životě celé společnosti. Dodnes jsme neskončili s politikou stejného krajíce pro všechny, s politikou ochrany zaostalých a nekvalifikovaných vrstev, s politikou, která vytvořila ze socialismu spíše sociální zabezpečovací instituci než prosperující společenský systém. A stále jen hovoříme o nutnosti vytvořit motivy, které by byly adekvátní hodnotě odvedené práce i společensky, morálně a sociálně; jsme stále nakloněni řešit tyto záležitosti spíše administrativně než ekonomicky.

Nejednou už bylo řečeno, že naší zálohou nejsou a nebudou surovinové zásoby, ale znalosti lidí, jejich kvalifikace, kulturnost a zručnost. Teď jen vědět, co s tím, jak s tímto bohatstvím naložit a vytvořit skutečně fungující systém, který by dovolil této obrovské příležitosti využít.

4. A konečně: zkušenosti z nejpokročilejších zemí ukazují, že aplikací vědy v reprodukčním procesu se dnes prosazují nové faktory, které rozhodují nejen o růstu ekonomiky, ale také o rozvoji celé společnosti. Věda, zprostředkovaná technickým pokrokem nebo vzděláním, kvalifikací a organizací, mění ustálené industriální proporce a struktury. A je zřejmé, že je výhodnější přenášet investice z výrobních prostředků více na »investice do člověka«. To proto, že rozvoj vědy stejně jako každá kvalifikovaná tvůrčí práce je podmíněna neustálou kultivací lidských schopností i lidské součinnosti, což vytváří opět novou příležitost pro rozvoj ekonomiky. Věda dnes proniká do základů civilizace a zasahuje všechny podmínky a vztahy lidského života, mění jeho postavení ve výrobě i ve společnosti, proniká do zaměstnání, bydlení i do volného času, provokuje nové nároky na racionální i emocionální život.

Rostou požadavky na spotřebu, která ovlivňuje rozvoj lidských sil a schopností — na kulturu, vzdělání, péči o zdraví, rekreaci, tvorbu krajiny, životní styl atd. To vše dohromady mění i dřívější představy, které hodnotily společenskou spotřebu jako luxus odčerpávající výdaje na výrobu či položku, která hraje zcela bezvýznamnou roli v hospodářském rozvoji.

Důsledky podobných »ekonomických« představ jsme pocítili sami na sobě. A budeme je pociťovat ještě dlouho, protože jsme po dvě deseti-

letí právě z této oblasti brali téměř všechny prostředky. A také proto, že nám dodnes chybí nějaká konkrétnější, koncepční představa, jak »třetí« sektor rozvíjet.

Anabáze za čtyřmi otázkami přinesla tedy jen negativní odpovědi. Potvrdila rozpačitost, nerozhodnost a někdy dokonce i neochotu nové nároky, vyprovokované civilizačním růstem, přijmout alespoň na milost. Nelze samozřejmě tvrdit, že by se na zmíněných problémech nepracovalo. Ale nic nemá zatím jasnější kontury a chybějí i důkladnější analýzy minulosti i budoucna. A chybí toho daleko víc.

Podíl odvětví na hrubých domácích investicích v letech 1956-1963 (v %)

Země	Zemědělství	Průmysl a staveb.	Doprava a spoje	Bytové hospodář.	Ostatní
Francie	6,9	37,6	14,1	16,4	25
NSR	6,3	36,8	15	20,9	21
Švédsko	3,9	35	22,7	23,8	14,6
Velká Británie	3,7	41,3	11,8	18,6	24,6
Itálie	11,1	30,6	16,9	26	15,4
ČSSR	16	44,9	10,2	14,8	14,1

Porovnání vědeckotechnické úrovně národního hospodářství ČSSR a kapitalistických států, SKT, Praha 1966

Lidské horizonty

Kladení takových otázek i hledání odpovědí není akademickou činností ani putováním za recepty, podle nichž by se dala rychle a spolehlivě odstranit hospodářská stagnace. Myslím si totiž, že »československá krize« není jen hospodářskou nebo politickou krizí — a že ji tudíž nevyřešíme pouze ekonomicky nebo pouze politicky. Krize je hlubší. Je krizí československého socialismu, který nedokázal, ačkoliv příležitost měl a mohl by mít, využít všech nových podnětů soudobé civilizace k řešení lidského života, jeho situace a budoucnosti.

Oč tedy jde? Současná desetiletí jsou spojována s vědou — a zdá se, že právem. Věda proniká do základu lidského života. Vytlačuje omezené fyzické a duševní síly člověka z bezprostřední výroby do předvýrobních etap. Sama se stává novou rozhodující společenskou produktivní silou. Spolu s tím mění i strukturu práce a společnosti a přivádí člověka k tvořivější činnosti. Objevy vědy a výsledky techniky stavějí lidský život na dynamickou půdu, na níž se opět člověk, jeho schopnosti, vlastnosti, jeho kultura stávají novým dynamizujícím faktorem společenského vývoje.

Všechny tyto procesy shrnujeme dnes do pojmu vědeckotechnické revoluce. Nejde samozřejmě o pojmy, ale o skutečnost, že civilizační základna se dala do pohybu, že se otevřela možnost odstranit starou civilizační základnu epochy industrializace a spolu s ní i její důsledky — manipulovatelnost, zotročování a stlačování člověka na pouhý doplněk mechanismu ve výrobě i v politickém, společenském a soukromém životě. A právě zde jsme zklamali sami sebe: nedokázali jsme přednosti společenské struktury, zbavené třídního protikladu, otevřít pro nové přístupy, motivy a rozměry civilizačního růstu. Revoluční úkoly socialismu jsme omezili pouze na odstranění třídního protikladu a nevytvářeli jsme podmínky pro základní změny ve výrobních silách — nejen tím, že jsme zvolili nevyhovující koncepci hospodářského rozvoje, ale s pohrdáním jsme odmítali možnosti poskytované vědou a tím brzdili převrat v postavení člověka ve světě výrobních sil.

A zde je nutné, myslím, hledat podstatu »československé krize« i její řešení. Nedokážeme to, nebudeme-li schopni uvolňovat a rozvíjet nejen ekonomické, ale také společenské, politické, kulturní, psychické a všechny ostatní lidské podmínky pro tvorbu nejprogresívnějších výrobních sil, pro revolucionizování dnešní civilizační základny — včetně podmínek pro účast každého jednotlivce, každé sociální skupiny i společnosti jako celku na všech těchto převratných změnách.

A nedokážeme československou krizi vyřešit použitím starých šablon. Postačí snad uvést alespoň jeden příklad — národohospodářské plánování. Opět totiž mluvíme především o pětiletém plánu. Nehledě na to, že praxe pětiletého plánu je jepičí politikou (základním obdobím pro plánování může být 15 až 20 let), rozhodující je chápání a postavení plánu ve společnosti.

Plán dosud stanovil především investiční úkoly a výši výroby. K tomuto mechanismu nebo přímo do jeho kol byl pak manipulován člověk, společnost, ale také příroda, životní prostředí a všechno, co je součástí lidského i společenského života. Není jiné cesty než vytvářet podmínky pro všeobecnou přeměnu lidské práce, než soubor technologických, surovinových, energetických a organizačních postupů ztvárnit do dlouhodobých koncepcí, spojených ovšem vždy s úvahou o společenských a lidských souvislostech vytvářených záměrů. Dosavadní praxe se musí převrátit: nelze připravit nějaký rozpis direktivních úkolů, ale společenský, lidský a technický program (v několika variantách), na který by mohl navázat státní plán a jehož by se mohl iniciativně chopit ekonomický zájem.

Společenský program dosud nemáme

Ostatně Marxův a Engelsův Manifest byl posledním takovým programem, jaký komunistické hnutí mělo. Dosud jsme udělali velice málo pro to, abychom takové cíle vypracovali. Ale to neznamená, že tyto cíle můžeme zaměnit dýchavičnými náhražkami, jako například pouhou aktivizací volného času či pouze rozvojem spotřeby nebo dokonce pouhou apelací na zdokonalení lidských vztahů — jak se v poslední době děje. Taková praxe je jen vzpourou na kolenou, neschopnou vyřešit to, v co vyústil a co otevřel československý Leden.

Nemůžeme podlehnout momentálním podmínkám a sebelákavějším nabídkám, jak své vlastní problémy vyřešit. Musíme neustále nabízenou »reálitu« překračovat, zvedat se proti dosavadním společenským i materiálním mezím života, proti rozčleněné a jednoduché dělbě práce, zděděné z minulosti a utvrzené dogmatismem posledních desetiletí. Musíme neustále hledat cestu i odvahu překročit hranice současné civilizace. Jen tak dostane každý náš čin lidský smysl.

A jen tak najdeme východisko z československé krize. Lidské touhy, snahy a poznání, které nejsou využity a nemohou se ani společensky prosadit nebo uplatnit, mají všechny šance degenerovat. Nejčastěji však působí rozkladně. Přepych uplynulých let — mrhání lidskými hodnotami a životem generací — ten si už dovolit nemůžeme. Nestačí přece, že jsme lidé pracovití. Rozhodující je, na čem pracujeme — a jak. ■

Nejdřív se ovšem musíme dohodnout a rozhodnout, co dělat (což by se nám mohlo podařit), ale také co nedělat (a to už bude horší). Jinak nejsou všechna krásná slova o vědě, výzkumu, metodách řízení nebo uplatnění znalostí a kvalifikace k ničemu. Moderní technika může akcelerovat buď naši bídu, nebo pokrok. Není těžké si to představit. Rozdělte pracující téhle země na dvě party. Té nalevo uložte vyhrabat díru, té napravo ji zase zahrabat. Pro zpestření lze úlohy dokonce střídat. A co víc, práci můžete mechanizovat a dokonce také automatizovat, lopaty vyměnit za rypadla, a ta ještě za větší a automatizovanější — a přesto vás technický pokrok přivede při neúčelné práci jen dřív do hrobu...

Z besedy
s docentem Václavem Herinkem,
ředitelem Ústavu pro ekonomiku
a řízení vědeckotechnického rozvoje

Vytvořili jsme v národním hospodářství soustavu dluhů. Stačí příklad. Hutě dostaly v uplynulých letech miliardy korun. A přitom dnes právem křičí, že mají podniky v hrozném stavu, že mají spoustu zařízení starého několik desítek let. Proč tomu tak je? V honbě za výrobním objemem jsme amortizace nepoužívali k tomu, abychom nahradili staré zařízení. Jen stále a stále jsme stavěli (a většinou ne nejmodernější technologii) a honosili se výší výroby oceli a surového železa. A brali jsme peníze z ostatních resortů... Půjčili jsme si u minulosti: těžili jsme — a těžíme dosud — z toho, co už bylo dřív postaveno, a násilím udržovali v chodu i zastaralé neefektivní provozy. Málo jsme nahrazovali, modernizovali a zároveň jsme vyčerpali také všechny kapacitní rezervy. A jak jsme si vypůjčili u budoucnosti? Nejen tím, že jsme modernizovali starć zařízení, ale mnoho oborů a oblastí jsme stále odsouvali na vedlejší kolej a někam do budoucna — spotřební, lehký a potravinářský průmysl, byty, dopravu, celou infrastrukturu a terciální sféru. Tady máme dluhy mnoha desítek miliard korun. Tyto investice jsme použili na bezprostřední výrobu, mohli jsme prokazovat vysoká tempa růstu...

Z besedy s docentem Jiřím Slámou,
pracovníkem Výzkumného ústavu
ekonomiky průmyslu a stavebnictví

Bytová krize je dnes pro společnost, pro život každého z nás, a zejména pro perspektivy mladé generace nejzákladnější, kardinální otázkou. A nic nás neomluví, jestliže ji neodstraníme. Ale to teď dokážeme už jen tehdy, když na ni soustředíme všechny síly a prostředky. Proto musíme skoncovat s tradičními a nesmyslnými představami, že takový nárok rozvalí nakonec celou ekonomiku a možnosti hospodářského rozvoje. Je přece možné podívat se na to i z jiného konce. Myslíme-li to upřímně, nemá-li se z likvidace bytové krize stát zase jenom plané heslo, pak bude nutné provést hluboké strukturální změny v hospodářství. A nemusí to přitom ekonomice škodit. Naopak... Je nezbytné dosáhnout toho, aby bytová výstavba byla pro stavební závody ekonomicky výhodná a přitažlivá. Už tím odvedeme stavebnictví od extenzivního rozvoje průmyslu — a to přece potřebujeme. Když přejdeme na novou stavební technologii, můžeme používat ve velkém výrobky metalurgického průmyslu. A nejen jako materiálů konstrukčních, ale také jako plášťů budov nebo spolu s chemií vyrábět plátované materiály. S metalurgií máme určitě velké šance; musíme ji ovšem programově měnit a stavět do podmínek, aby nemohla v tradičním a zastaralém pojetí ani v záměrech vůbec existovat. A navíc bude nutné podpořit chemický i lehký průmysl, výrobu nábytku, skleněných a keramických hmot, textilií atd. atd. To všechno dohromady je důkladný zásah do ustálené struktury. Ale tvrdím znovu — musíme jej provést, jinak byty nebudou...

Z besedy s ing. Josefem Kotrčem,
tajemníkem městského
výboru KSČ v Praze

Předložený dokument SPK z června t. r. (1966) uvažuje celkový objem výroby oceli v letech 1975 — 13 miliónů tun a v roce 1980 — 14,5 miliónů tun. S výjimkou zvýšeného podílu plechů se skladba sortimentu prakticky nemění; nadále se počítá jen s malým podílem hodnotných ušlechtilých ocelí. Zdůvodnění potřeby růstu výroby surové oceli až do cílového objemu 14,5 mil. tun v r. 1980 v obsahu dokumentu vůbec chybí. Rozhodnutí o rozvoji výrobní základny metalurgie železa má pro ČSSR životně důležitý význam, neboť ovlivňuje po ekonomické stránce v zásadě efektivnost celého našeho národního hospodářství v daném období... Navrhovaný růst výroby oceli v příštích čtrnácti letech, zaměřený opět především na uhlíkové oceli běžných jakostí, vynutí si další značnou investiční výstavbu nejen ve výrobní základně čs. hutí, ale i investice nezbytné pro zabezpečení energetických a surovinových zdrojů, dopravního parku, včetně investic do struktury zpracovatelského průmyslu. Tato komplexní investiční náročnost spolu s výrobou oceli obchodních jakostí nutně nepříznivě ovlivní rozvoj ostatních hospodářských oblastí. Půjde zejména o strukturu strojírenské výroby, a tím i o efektivnost čs. zahraničního obchodu, jež nakonec bude nucen vyvážet trvalo válcovaný materiál a těžké strojírenské celky, aby tak zajistil finanční krytí na dovoz surovin.

III.

Trend výroby surového železa a oceli má pro naši ekonomiku základní důležitost, zejména proto, že v našich podmínkách nelze ani výhledově počítat se snížením vlastních nákladů výroby surového železa na úroveň dosahovanou už v současné době v průmyslově vyspělých zemích... I kdybychom předpokládali, že se uvažované záměry sledující zhospodárnění výroby surového železa uskuteční, zůstanou nutně naše hutní výrobky vždy dražší než v zemích s podstatně příznivějšími podmínkami surovinovými, energetickými a dopravními. To by při nezměněné současné struktuře naší produkce znamenalo, že s rostoucím objemem výroby porostou ztráty čs. národního hospodář-

ství...

V. Závěry:

... Čs. hutní výroba je a i v budoucnu zůstane zatížena negativními ekonomickými důsledky, jež vyplývají z našich specificky surovinových, energetických a dopravních podmínek, které nedovolují dosáhnout světových parametrů efektivnosti ve výrobě surového železa a oceli. To bude i nadále ovlivňovat nepříznivé ekonomické výsledky dalších výrobních úseků, a tudíž i ceny finálních hutních polotovarů. Proto zvyšování výroby ocelí běžných jakostí nad úroveň nezbytné tuzemské spotřeby bude pro čs. hospodářství ztrátové... Dosavadní zkušenosti z rekonstrukcí a modernizací našich hutních provozů nedávají naději na nezbytně rychlé zabezpečení světové úrovně čs. hutní techniky.

Ze stanoviska Čs. akademie věd k I. etapě prací na výhledu dlouhodobého rozvoje ekonomiky ČSSR, říjen 1968

Základní cíle ekonomické reformy lze sbrnout přibližně do následujících bodů:

a) dát podnikům pravomoc rozhodovat — v rámci státem stanovených obecných pravidel — o hmotné i finanční stránce své prosté i rozšířené reprodukce;

b) objektivizovat tržní vztahy z hlediska vnitřního a zahraničního trhu a tím vytvořit prostředí, které by rozhodování podniků orientovalo v souladu s potřebami a cíli společnosti;

c) propracovat a uplatnit souhrn nástrojů hospodářské politiky státu, zvláště nástroje ekonomického ovlivňování rovnováhy, vývoje a rozdělování důchodů a alokace volných zdrojů;

d) přeměnit státní plán z nástroje přímého řízení hospodářských subjektů v nástroj koordinace hospodářské politiky státu a zdroj informací pro hospodářskou sféru.

...Souhrnně lze tedy říci: jestliže jedním z klíčových cílů ekonomické reformy byl přechod k jednotným odvodům a objektivním ekonomickým podmínkám, pak tendencí vývoje, počínaje již rokem 1967, bylo spíše vzdalování se od tohoto cíle. Z hlediska podniků to znamená, že jejich důchodová situace, investiční možnosti, možnosti růstu osobních příjmů apod. závisí stále ještě více na tom, jak jsou vůči nim uplatňovány různé nástroje redistribuce a regulace důchodů, než na skutečné efektivnosti, na skutečných výsledcích jejich hospodářské činnosti. Přetrvává tak situace, kdy prakticky všichni přicházejí s požadavky na státní pokladnu a bankovní soustavu, a tedy o rozvojových možnostech rozhodují často více mocenské pozice než skutečné potřeby efektivního vývoje národního hospodářství jako celku...

Ukázka z materiálu označeného jako
Náčrtu dalšího rozvíjení ekonomické reformy (I. pracovní varianta)
Teoretická skupina při národohospodářské komisi Hospodářské rady. 21. listopadu 1968

DOBA, č. 1/69, 9. ledna 1969, str. 18. - 23.

MLADÝ SVĚT, č. 4/69, 24. ledna 1969, str. 24. 19/30/XII

JAK TO VIDÍ DEVATENÁCTILETÁ DÍVKA Z NDR

Další čtenářka z Prahy nám poslala dopis od své přítelkyně z NDR, z kterého vybíráme:

Vážila jsem si toho, že jsi mi tak otevřeně a čestně napsala své mínění o současné situaci u vás. Tak to má mezi přáteli být. Samozřejmě se v žádném směru neztotožňuji s tvým míněním.

Nejdřív bych chtěla říci, že pomocnou akci bratrských armád 21. srpna plně schvaluji a dokonce, v politické situaci, která u vás byla, ji mám za velmi nutný zákrok. Proč byla tato akce nutná? Podle mého mínění začala odchylka od jasné linie u vás již před několika lety (1963) s tak zvanou „Kafka diskusí", ve které se tvrdilo, že existuje také odcizení mezi státem a lidem v socialismu. Tento názor je špatný, protože v socialismu nevládne malé množství celku. Moc má pracující lid, a jak by se tedy mohla odcizit vláda lidu, když jeho zájmy zastupuje? To je přece nesmysl! Otevřené sváděni lidu se projevilo v článku „2000 slov".

Za přípravu ke kontrarevoluci také považuji štvaní proti SSSR a jiným socialistickým státům ve vašem rozhlase, televizi a tisku. Zde se vždy jen mluví o vměšování, ačkoliv vám socialistické země, v čele se SSSR, chtějí jen pomoci. Takové štvaní bylo hlavně v Literárních listech a v rozhlase. Sama jsem několikrát slyšela rádio Praha v německé řeči a byla jsem rozhořčena, jak se hlasatelé vtírali NSR, v pravém slova smyslu, zároveň však odsoudili NDR a našeho předsedu státu W. Ulbrichta pomluvili jako „starého dogmatika".

Se západním Německem jsou u vás už velmi úzké styky. Například loni v létě bylo v Karlových Varech téměř víc turistů z NSR než Čechů. A v Černé na Šumavě byly k dostání všechny štvavé noviny NSR, jako „Der Spiegel", „Die Welt", „Die Frankfurter Allgemeine" atd., ale marně jsem hledala „Neues Deutschland" z NDR.

Konečně jsem k tomu ještě chtěla říci poznatek ze svých čtyř návštěv v ČSSR. Češi nedělali žádné rozdíly, z kterého Německa přijíždíme. Je velmi smutné, když hodnotí oba státy stejně, i když je jeden kapitalistického a druhý socialistického smýšlení.

Nevím, zda víš, že v NSR se razily zlaté mince pro Dubčeka. Snad znáš pořekadlo: Když mě chválí nepřítel, mohu si být jist, že jsem udělal něco špatně. W. Ulbrichtovi, naší hlavě státu, NSR na každý pád zlaté mince ještě nerazila, naopak, velmi na něj nadává. To však je pro nás právě důkazem, že cesta, kterou jde naše strana, je správná. Možná, že se nad tímto přirovnáním budeš muset zamyslet.

Nyní k 21. 8. 1968, kdy jsem byla sama v Praze. Viděla jsem, jak Pražané uvítali jednotky spřátelených armád, které nepřišly, aby okupovaly vaši zem, ale aby společně s uvědomělými soudruhy obhájily vaši zem proti kontrarevolucionářům. Byla jsem rozhořčena chováním Čechů a styděla jsem se za ně. Píšeš, že u vás nejsou žádní kontrarevolucionáři. Přijde samozřejmě na to, co se pod tím slovem rozumí. Kontrarevolucionář je, kdo se v socialistické zemi postaví proti SSSR!!! Sama jsem viděla, jak disciplinovaně se zachovali sovětští vojáci v pražských ulicích. Mládež s dlouhými vlasy a ve špinavých hadrech (chuligáni = západní svoboda!) křičela a nadávala jim. Křičeli také na mě a na mé rodiče jen proto, že jsme se přátelsky bavili se sovětskými vojáky.

V televizi jsem sama viděla, jak sovětští vojáci vynášeli z pražských domů zbraně a tiskaviny. Ložisko zbraní bylo také objeveno pod mostem 1. máje.

Vy říkáte, že Rusové se vám vměšovali do vašich vnitřních záležitostí. To nesouhlasí, protože pak by jednoduše sesadili vaši vládu a obsadili by státní úřady. To se ale nedělo. U nás, v NDR, jsou sovětské jednotky už od roku 1945 a nikdy se ještě nevměšovaly do našich vnitřních záležitostí. Jsou u nás pouze k ochraně a bráni spolehlivě, spolu s našimi vojáky, západní hranici před západoněmeckým imperialismem. Jsou to naši nejlepší a nejspolehlivější přátelé.

Je povinností socialistických zemí vzájemně se podporovat a pomáhat si, aby neměly imperialistické síly žádné vyhlídky. Jednoho dne pochopíš ty i tvůj národ, že se jednotky pěti bratrských armád ukázaly jako přátelé a ne jako imperialistické mocnosti NATO, které mají ČSSR jako strategicky nutný bod proti SSSR a ostatním socialistickým zemím.

Doufám, že můj dopis ti přinesl trochu jasno o skutečných poměrech u vás. Ukazuj ho klidně svým přátelům a známým.

Se srdečným pozdravem tvoje **Sonja**